

afzakken langs banen van eigengerechtigdheid en zelfgenoegzaamheid? Of is er een latente periode ingetreden van niet te overziene breedte?

Aan u, collega vos, mijn dank, wanneer gij uw meening zeggen wilt over de wenschelijke wijziging van tuberculose-bestrijding, zooals ik in alle bescheidenheid heb voorgesteld, onverschillig of die ziekte aangeboren is of niet. Alléén voor het geval, dat de tuberculose meer aangeboren mocht voorkomen dan men nu meent, acht ik mijn meening nog meer van kracht.

Hontenisse, 17 September 1917.

C. A. CAMMAERT.

STERFTE BIJ EPIDEMISCHE MENINGITIS.

Op bldz. 967 van het nummer van 15 September 1917 van dit *Tijdschrift* haalt de dirig. officier van gezondheid 1ste klas N. I. L. dr. F. J. HAGEN in een opstel over diagnose en behandeling der meningitis cerebrospinalis epidemica een referaat van mijn hand aan, voorkomende in de aflevering van 28 April 1917 van hetzelfde *Tijdschrift*, volgens welk referaat, aldus dr. HAGEN, „het sterftecijfer door behandeling der *lijders aan meningitis cerebro-spinalis epidemica met enkel ruime lumbaalpuncties slechts 5 pCt. zou hebben bedragen*”. De schrijver laat daarop onmiddellijk volgen: „leest men aandachtig het oorspronkelijke stuk, dan zal men bemerken, dat de door dien schrijver (van het door mij gerefereerde opstel, W.) behandelde gevallen niet alle werkelijke gevallen van meningitis cerebrospinalis epidemica zijn geweest. . . . Onder de behandelde gevallen komen eveneens voor *gevallen van meningitis veroorzaakt door pneumococcen, streptococcen en staphylococcen*, terwijl ook gevallen van sereuse meningitis schijnen medegerekend”.

Door deze uitspraak wordt de schijn gewekt, als zou het oorspronkelijke opstel door mij onjuist zijn gerefereerd, ten onrechte echter. Leest men aandachtig mijn referaat, dan blijkt ten duidelijkste, dat door mij met geen woord gesproken werd van 5 pCt. sterfte bij meningitis cerebro-spinalis epidemica. Immers mijn referaat luidt o. m. woordelijk: „voor de behandeling maakte schrijver alleen onderscheid tusschen sereuse en *etterige, onverschillig door welke kiemen de laatste was teweeggebracht: meningococcen, pneumococcen, streptococcen en staphylococcen of gemengde gevallen*”. En verder: „na aftrek van de patiënten, die niet langer dan 48 uur onder behandeling bleven, verdeelt schrijver de *etterige* ontstekingen in twee groepen: de eerste werd symptomatisch en met. . . . behandeld; de *tweede veel grootere groep met de beschreven haast dagelijks herhaalde ruime lumbaalpuncties met 5 pCt. sterfte*”.

Dat de 5 pCt. sterfte niet uitsluitend betreft de gevallen van meningitis cerebrospinalis epidemica, maar *alle etterige gevallen, onverschillig door welke kiemen zij waren teweeggebracht*, te zamen, is voor den opmerkzamen lezer, dunkt mij, volkomen duidelijk.

Scheveningen, 16 September 1917.

W. P. WOLFFENSBERGER.

ONZE VOEDING.

Uit in den laatsten tijd gepubliceerde mededeelingen en geschriften kunnen wij aannemen, dat er in ons land een ondervoeding dreigt bij een groot gedeelte onzer bevolking. Ons aller plicht is het, met alle mogelijke middelen, dit kwaad te bestrijden. Hierbij dient de overheid voor te gaan; trouwens deze doet zulks reeds, gezien de rantsoeneering van verschillende onzer voedingsmiddelen. Op de vraag, of de overheid in deze voldoende ingrijpt, moet volgens mij het antwoord echter beslist ontkennend luiden. Bekend is, dat een volwassen mensch van 3000 tot 3500 calorieën per dag noodig heeft. Nu leveren de voedingsmiddelen op de regeeringsbonnen verkrijgbaar — brood, rijst, gort, haverhout, vet en erwten — per dag slechts gemiddeld 900 calorieën voedingswaarde op, dus nog geen derde van hetgeen iemand voor zijn bestaan noodig heeft. De overblijvende twee derden moet men op de vrije markt bijkopen en wel voornamelijk in den vorm van aardappelen, boter, kaas, melk, vleesch, suiker, eieren en groenten. Vermoedelijk zullen vele inwoners van ons land hiertoe niet in staat zijn.

Zal het woord van minister TREUB: „Er mag geen honger worden geleden in Nederland en er zal geen honger worden geleden in Nederland”, bewaarheid worden, dan dient de overheid aan iederen inwoner van ons land per dag ongeveer 3000 calorieën voedingswaarde te geven. Daartoe zal het rantsoeneeringsstelsel met de bonnetjes sterk moeten worden uitgebreid: ieder moet per dag op bonnen een voldoende groot rantsoen kunnen krijgen. Zoo niet, dan is ondervoeding op groote schaal zeker te vreezen.

Lekkerkerk, 15 September 1917.

D. N. VAN GELDEREN.

BERICHTEN.

BUITENLAND.

WEENEN. — Een arts-minister. Aan dr. JOHANN HORBACZEWSKI, gewoon hoogleeraar aan de Czechische universiteit te Praag, is als minister de taak opgedragen, de vorming van het ministerie voor de volksgezondheid voor te bereiden. Hij is in 1854 in Gallicië geboren en is assistent voor de geneeskundige chemie geweest onder ERNST LUDWIG. Ook is hij levenslang lid van het Heerenhuis. Op allerlei gebied van de gezondheidsleer heeft hij talrijke verhandelingen geschreven (*Munch. med. Wochenschrift*).

BERLIJN. — De pokken. De pokkenepidemie, die in het voorjaar Noord- en West-Duitschland bedreigde, is, dank zij de maatregelen der overheid, vooral de inenting, tot staan gekomen. Zij heeft 2000 ziektegevallen en 200 sterfgevallen veroorzaakt. Vergeleken met de epidemie na 1871, die meer dan 120000 menschen het leven kostte, is dit een uitkomst, die voor de bestrijders der inenting wel wat zwaar te verteren zal zijn. Deze geven den moed echter niet op. De gemeentebesturen van eenige Iersche plaatsen hebben, gelijk *the Brit. med. Journ.* meldt, gezamenlijk geëischt, dat ook in Ierland de „gewetensclausule” zou ingevoerd worden voor de ouders, die hun kinderen ongevaccineerd willen laten. Zij zullen zelfs weigeren te vergaderen, zoolang een Ier niet hetzelfde recht had om zijn geweten te doen gelden (to exercise his conscience) als een Engelschman. Voor den voorzitter van het gemeentebestuur te Enniscorthy was de bestaande ongelijkheid het eenige bezwaar tegen de inenting. Wat drommel, een Ier heeft toch evenveel recht om blind te worden of te sterven door de pokken als een Brit! Het Pruisische ministerie van binnenlandsche zaken heeft de ondervinding, die tijdens de verloopende epidemie is opgedaan op het gebied van de ziektekundige ontleedkunde, de epidemiologie, de diagnostiek, het klinisch onderzoek, de behandeling en de bestrijding der pokken, dienstbaar willen maken aan de ontwikkeling der artsen. Daartoe wordt dezer dagen een tentoonstelling geopend in het Kaiserin-Friedrichhaus, waar talrijke voorwerpen de verkregen kennis aanschouwelijk zullen maken en een aantal deskundigen daarover voordrachten zullen houden. Later zal de tentoonstelling ook in andere plaatsen toegankelijk worden gemaakt (*Berl. klin. Wochenschr.*).

ZWITSERLAND. — Paddestoelen. In *Revue Médic. de la Suisse Romande* van Mei 1917 vindt men een beschouwing over 99 vergiftigingen met paddestoelen, die in 1916 in de omgeving van Genève zijn voorgekomen. Drie van deze gevallen zijn met den dood geëindigd. Als in geheel Zwitserland op deze wijze vergissingen met paddestoelen plaats hebben, zou dit een 60-tal sterfgevallen per jaar ten gevolge hebben. Nog steeds zijn er een aantal niet-deskundigen, die meenen, dat zij de schadelijke soorten wel van de eetbare weten te onderscheiden. Vele vergiftigingen werden veroorzaakt door *Entoloma lividum*, een soort, die geschapen schijnt om den mensch op een dwaalspoor te leiden. Deze zwam is groot, met mooi, wit vleesch en een aangename geur. De helft der gevallen zijn te wijten aan *Ammanita phalloides* en verwante soorten. Kenmerkend voor de vergiftiging met *Amanita* is het lange tijdperk van incubatie. Breekt de ziekte uit, dan wordt het lichaam zoodanig ontwaterd, dat